
1-2•97

ROMANO DŽANIBEN

ČASOPIS
ROMISTICKÝCH
STUDIÍ

Ctibor NEČAS

STRÁŽNIČTÍ ROMOVÉ A JEJICH DIVADLO

Před druhou světovou válkou se Romové v Československu dělili na usedlé a kočovné subetnicity. Kočovní žili v Čechách a na převážném území Moravy a Slezska, usedlí měli trvalá bydliště na Slovensku a na jihovýchodní Moravě. Na jihovýchodní Oravě začal usazovací proces romského obyvatelstva v období osvícenského absolutismu a vedl ke vzniku mnoha romských osad, z nichž jedna vyrostla také ve Strážnici.

U kolébky rodu strážnických Romů stál jistý Kýr, který přišel do Stáznice s vojskem a byl ubytován u rolníka Jana Huti. S jeho dcerou Dorotou žil pak ve volném svazku, z něhož se narodil 29. 1. 1801 Václav Kýr st. Ten žil od svých 17 let s Annou Malíkovou z Brumova a od svých 30 let pak s Kateřinou Polákovou z Holíčce. S první družkou měl pět dětí, které se v krátkém rozmezí osmi roků rodily na různých místech strážnického panství, s druhou pak dalších šest dětí, jejichž rodištěm byla Strážnice. Z toho by mohlo vyplývat, že Václav Kýr st. se původně pohyboval se svou rodinou v okolí Strážnice a teprve později přestal bydlet pod širým nebem a postavil si nedaleko Skalické brány mimo strážnickou zástavbu primitivní příbytek.

Většina dospělých dětí Václava Kýra st. z rodiště postupně odcházela do sousedních obcí a ve Strážnici zůstal kromě Kateřiny Polákové s pěti dětmi pouze Václav Kýr ml., který žil zpočátku v konkubinátě s nezjištěnou Romkou a 27. 5. 1846 se oženil s Annou Malíkovou z Kátova. Uzavření toho církevního sňatku se stalo významným mezníkem v procesu sociální adaptace strážnických Kýrů, kteří se začali přizpůsobovat svému stabilnímu společenskému okolí některými rysy sociálního chování a postupně i v jistých oblastech hospodářského života.

Zdrojem obživy jim bylo tradiční kovářství, jehož výrobky nekonkurovaly sortimentu vrchnostenských a cechovních kovářů, nýbrž jej spíše doplňovaly. S ostatními kováři vycházeli tedy strážniční Romové po dobrém a udržovali s nimi velmi přátelské styky. Výrazem toho byla např. skutečnost, že všem dětem Václava Kýra st., které měl s družkou Kateřinou Polákovou, byli při křtu za kmotry kovářský mistr Josef Tomek ze Strážnice a jeho manželka Eleonora.

Drobné romské kovářství zajišťovalo strážnickým Kýrům existenci málo dostatečným způsobem, a proto je od samého počátku doplňovaly posluhou u rolníků a nestálou nádenickou prací, za kterou dostávali denní odměnu jako podruzi. Postupem doby kovářství ze zdrojů téměř vymizelo a bylo nahrazeno příležitostnými pracemi a službami. Při sčítání lidu r. 1930 byli ve Strážnici podchyceni už jenom dva kováři, kdežto ostatní živitelé tamních romských rodin byli dělníky a nádeníky.

První domek z nepálených cihel, který měl vlastní popisné číslo, si postavil krátce po svém sňatku Václav Kýr ml. a k jeho příbytku byly později přistavovány i další

domky, které tak daly vzniknout typické romské osadě. Podle statistického lexikonu obcí z r. 1935 se ve Strážnici jednalo o seskupení 20 takových romských domků z nepálených cihel, které byly obílené vápnem a sestávaly zpravidla z jedné malé místnosti, popřípadě i z předsíně nebo kuchyně.

Lidnatost vznikající romské osady ve Strážnici narůstala poměrně rychlým tempem od přelomu století, takže počet obyvatel se tu zvýšil v letech 1901-1941 téměř čtyřikrát (z 30 na 113 osob).

Vzdělanostní úroveň strážnických Kýrů byla ve srovnání s ostatním romským obyvatelstvem poměrně příznivá. Jednotlivé rodiny posílaly své děti takřka pravidelně do školy. Podle statistického dotazníku z 1. 3. 1910 navštěvovaly z deseti školou povinných romských dětí čtyři děti 1. třídu, tři děti 2. třídu, dvě děti 3. třídu a jedno dítě 5. třídu obecné školy a Alžběta, dcera kováře Adama Kýra, chodila dokonce do 2. třídy měšťanské školy ve Strážnici.

Několikrát se zapsali strážničtí Romové i do obecného kulturního povědomí. Nejvýrazněji tomu bylo na sklonku 20. let a počátkem 40. let.

Při první z těchto příležitostí sestavil Josef Kýr slavnou romskou kapelu, s níž vystupoval také na různých regionálních národopisných slavnostech i v brněnském rozhlasovém studiu. Po druhé pak založil s bratrancem Františkem Kýrem divadelní soubor Cikánská omladina, který dosáhl velké obliby nejenom u strážnického obcenstva, ale i ve veřejnosti v širokém okolí.

V souboru působilo celkem jedenáct ochotníků, kteří pocházeli převážně ze Strážnice, ale také ze sousedního Kněždubu. Oba zakladatelé byli současně režiséry a Josef Kýr skládal pro repertoár jakési zpěvohry z romského života. Protektorátní tisk uveřejňoval o hrách souboru pochvalné komentáře a Polední list ještě 24. 4. 1942 napsal: „Hrávají divadla a s velkým úspěchem se rozjíždějí mezi své po kraji. Cikánští ochotníci ze Strážnice, stejně jako kapela Kubíkova z Hrubé Vrbky, jsou ovšem cikánskou pýchou, a kde hrají, stávají se senzací.“

Tato slova byla napsána v době, kdy byly už v plném proudu přípravy na nejbrutálnější řešení romské otázky, během něhož byla většina českých Romů zavražděna do cikánského tábora v Osvětimi II - Brzezince, kde po nepředstavitelném martyriu zahynula.

Ve Strážnici se tehdy - více než kde jinde v českých zemích - vytvořily podmínky k organickému začlenění Romů do struktury majoritní společnosti, a to v hospodářské, společenské i v kulturní oblasti. Přesvědčivým dokladem toho je i divadlo strážnických Romů.